

Mándy Iván: Önéletrajz (Novellák, rádiójátékok)

Az emlékezet nevekből, tárgyakkól, hangulatokból van összerakva. Az emlékezés, mikor összerázódik mindez s mi tejfehér üvegen át nézzük a múltat, a pazarlás emlékművének az épülése. De Mándy Iván novellái ahogy építik, úgy bontják is szét ezt az emlékművet. Ami felépül, akarva-akaratlanul, az az otthon, az igény a bizonyosságra, biztonságra. S ami mégis szétbontja ezt, az a hazatalálás vágya, hogy otthon legyen önmagában, s az azonosság, a világ és az „én” folytonosságának a hiánya.

Az Önéletrajz cím besugározza a kötet egészét. Az „Utazás ciklus” az álomtól a gyermekkorig ível, megadva két pillérét az emlékezésnek. Az elbeszélő azt az utazást, amibe környezetének kényszerítette, az új tapasztalatok szerzésének turista-változatát, félálomban, önkívületben éli meg, s ahogy telített belső világa mind több konfliktusba kerül az utazás realitásaival, úgy kerül felszínre elesettségének, nem evilágiságának háttere is. Le- és felszámolnivalója van. Az igazi utazás az „emlékreszállással” kezdődik el. Néha úgy tűnik, nincs egyetlen élő pillanata sem, ő az a pont, amin a múlt átzúdul a jövőbe. Ez az állandóan le- és felmerülő, sohasem nyugvó lelkiismeret otthontalan az életben, csak a tárgyak között lel hitelességre: „... megérintettem egy kabát ujját a fogason. Mégis valamiféle bizonyosság.” (Éjszaka utazás előtt) „Én meg a bőröndök között. Ez az egyetlen bizonyosság. A bőröndök társasága.” (A pályaudvar)

Számára az otthon-lét létkérdés. Ezért azonosítja, mint valami Don Quijote, képzelete alakjaival a járókelőket vagy a szálloda lakóit. De az sem véletlen, hogy a lelkiismeret otthontalanságának történelmi dimenzióját végül is egy „tárgyon”, egy tárggyal érzékelteti később: „Elment a létra. Elhagyta a házat... Megállt odalent egy emlékmű előtt. A vértanúhalált halt miniszterelnök előtt. Egy öreg baka tisztelgése. Utolsó tiszteletadás!” (A létra) Ez az „Utolsó tiszteletadás”, ez a még hiteles — és hitelesítő gesztus a novellák „kulcsa”. Az utazás kiszakít a megszokottból, de a megszokott egyáltalán nem a miénk — leghétköznapiabb környezetünk, kapcsolataink a mulandóság leggyakoribb áldozatai. Pedig egy kavics örökre fogva tarthatja a gyermeket és feldúl-

hatja a családot. (A kavics) (Felidéződik, mint több novellában is, Pilinszky János.)

A mulandóság áldozatainak emlékezetére, hogy senki és semmi ne mertőljön feledésbe, sorra szólíttatnak elő az elpusztult színhelyek és akik benépesítették: párbeszéd, amikre már senki sem emlékszik, pedig „mindenből lehet valami”. (Egy öreg boltos) Az emberből is lehet még valami, az útszélből, az elhagyottból. „— Tudod, hol érettségiztettem le Tombor Tivadart? Egy teherliftben!

...Buresch Zoltánt a Lukács uszoda kabinjában!

Márk Skugót az Emke aluljáróban!

Engem pedig ebben a moziban!” (Egy moziban)

Anti-seregszemlék, eposztörödékek. Villoni „Hol van”-ok. A hagyomány, amit már senki sem őriz, aminek éppúgy részei az elkárhozások első lépései, mint a hajdani mozi, ami új világot jelentett. Élettények, amint botrányosan eltűnnek. „— Mikor voltál borbélynál? Végigsimítottam a hajamon. — A borbély meghalt. — És akkor te most már...? — Harminc évig jártam hozzá. — Meddig akarod gyászolni?” (Reggel utazás előtt)

A hangjáték lehetősége, hogy realitássá legyen az önéletrajzi gyász. Az öregség. A lemaradás és az egyedülmaradás. A párbeszéd ember közegeben kínos igyekvés a lépéstartás. Nincs lehetőség a kimagyarázkodásra, feloldozásra. A beszéd eltakar. S ha mégis létrejön a megértés, akkor egy macskával (Alagsori tárlat), vagy az utolsó hangjáték bukott emberével, aki önmagára lelt, de úgy, hogy már nem is ember, hanem vízköpő.

Akit megérintenek Mándy Iván írásai, az figyelmesebb lesz az utcáról, szomszédból beszűrődő zajokra, mondatfoszlányokra, s építkezni kezd, összerakja a mindeddig elveszettből az otthont, s ez az otthonlét-tudat a „valamiféle bizonyosság” emberét talán egy teljesebb létszemlélettel ajándékozta meg.

Wirth Imre

Kamarás István: Megjelöltek

Kamarás István szociológus nehezen meghatározható műfajt választott, hogy mesterségének tapasztalatait történeté formálva tehesse a gyanútlan olvasó elé. A „Megjelöltek” című mű a szorosabban vett szakmai talajról ugyanis igen

messzire rugaszkodik. A Zémegeyi Szocióvár John Brown elnevezésű Városi Könyvtárának — mert hogy is hívhatnának másként egy igazi könyvtárat? — álolvasóit leleplezni akaró felméréssel kezdődik, mely — mint tudjuk — a könyvtárszociológiai kutatás alapvető s ezért elengedhetetlen feltétele. Közben természetesen más álságok is lelepleződnek. A Kádár-rezsim jellegzetes kiskirályai, az álelvtársak s az álságok világában ügyeskedők. És mindez groteszk módon a kultúra panoptikumná szűkülő területén, a tudomány jelszavával — vagyis éppen ott, ahol jobbra csak hosszú évek, esetleg évtizedek múltán derülnek ki a mulasztások, gyűlnek össze a kifizetetlen számlák és halmozódnak hegyvé az adósságok, amelyet az államnak nem lehet egy összegben, egyszeri átutalással kifizetnie a nyugati hitelezőknek, mint a gazdaságban, mert ezzel az egész nemzetnek tartozik. Senélkül csak olyan ál-brigádtagok lehetünk, mint a Kamarás könyvében szereplő, aki az új brigádnevet — Czuczor Gergely — kimondani sem tudja, habár annak előtte már számos brigád — Béke, Latinca, Vörös Csillag, Popov, Paul Robeson, Walter Ulbricht, Hódító Robur — tagja volt.

Ha a szocialista realizmus követelményrendszerébe akarnánk illeszteni Kamarás rendhagyó regényét, akkor joggal hiányolhatnánk a pozitív hőst — az ő főhőse ugyanis nem mindenütt pozitív. De hát ebben a valóságban, ebben a realizmustól távol eső világban (és sajnos nemcsak Kamaráséban) egyre kevésbé vannak pozitív hősök. A hősök inkább egy kicsit idélenek, mint a Pápóczi Péter irányította — egyébként valóban tudományos igénnyel dolgozó — kutatócsoport, az említett könyvtár alagsorában.

Mert Magyarországon több mint negyven év óta mindenütt megfordult a mese: a békát megcsokoló királyfi maga is békává változott. Vagyis a varázslat ereje nemhogy megtörne, tovább növekszik — minden erőfeszítés és odaadás ellenére. Így leszünk valamennyien megjelöltek. Nemcsak egy értelmetlen felmérés koordinárendszerében, hanem amúgy is, általában, a megszűnő magánszféra magánzóiként. S mi egyebet is tehetnénk, mint Kamarás főhőse, a szemüveggel jelölt Szemüveges: beköltözünk a kultúr-centrummal szemközti patikába, ahol Vali néni eszméltető, koncentráltató, harmonizáló, pezsegtető, biztató, megkapaszkodtató, lendítő, bővítettő és néha lebbentő teákat készít. Ha ezt elfogyasztottuk, az egészségügyi egység mögött rejtőző kamrányi szobában mi magunk is elővehettünk egy-egy fűzetet: a levelest, a villanást és egyre ritkábban az öröm-fűzetet. S akkor már csak olyanféle kérdések foglalkoztathatják az embert, hogy vajon előző nap este mi is történt az Ozorai Pipóban?

Mindezzel persze nem elégzik meg egy olyan alapos felkészültségű szociológus, mint Kamarás István. Neki még akkor is vannak ötletei, amikor nekünk már nincsenek. S nemcsak úgy, hogy a Reformvár emlékét felidézi, hanem megszólaltat egy derék papot is, aki szellemes példázattal szolgál nekünk, szemüvegeseknek, hogy ne csak dialektikusan — megszüntetve-megőrizve — szemléljük a világot. A derék pap, Béni atya ugyanis hisz a mosogatás csodájában, abban, hogy piszkos vízben, koszos ronggyal is lehet valamit tisztára mosni. Ámde — ami nem árt, ha kézkímélő — mosószer nélkül sajnos még ez is egyre kevésbé lehetséges... (Ébötös)

Gicz György

Kiállítás

Gedő Ilka kiállítása

„Lehet-e nem kirekeszteni a tárgyi ábrázolást? Lehet-e a valóság mezéiben? Évek óta éget a kérdés. Tudom: persze, hogy lehet. De hogy ma, nekünk lehet-e? nekem?” — Gedő Ilka ezeket a húsbavágó, vérremető, majdnem azt mondanám, életveszélyes kérdéseit 1949-ben, tehát éppen negyven évvel ezelőtt fogalmazta meg

Kállai Ernő művészettörténészhez írott levelében. „Életveszélyes”, igen — e kérdések akkor hangzanak el félénk és szenvedélyesen töprengő hangon, amikor az Európa Iskola révén a magyar művészet oly felszabadultan merül meg a tárgynélküli, az elvont kompozíciók, az absztrakció kötetlen, parttalannak látszó világában: csak semmi „tárgyi ábrázolás!” És akkor hangzanak el Gedő Ilka kérdései, amikor ott áll a küszöbön az, amit „ötvenes éveknek” nevezünk: bizonyos